

Enskild motion

Motion till riksdagen 2015/16:721

av Jan Lindholm (MP)

El för uppvärmning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sårbarhet och systemfel med el för uppvärmning och tillkännager detta för regeringen.

Inledning

Med anledning av att Boverket har lagt ett förslag när det gäller näranollenergihus som är helt fel konstruerat så är denna motion som väckts ett antal år tidigare nu än viktigare än någonsin. Jag trodde inte att Boverket kunde göra så stora misstag. Sektorstänkandet är verkligen farligt. Skall vi klara klimat och miljötmaningarna så måste varje myndighet ha kompetens att förstå helheten. Det är ett enormt slöseri med exergi att använda el för uppvärmning och det måste våra byggregler anpassas till.

Bakgrund

Energi kan inte förbrukas, enbart omvandlas från en form till en annan. Förenklat kan man kalla det att energin omvandlas från en högre kvalitet till en lägre kvalitet. (Begrepp som från koncentrerad energi till spillvärme och andra sätt att beskriva detta förekommer.) I fysiken talar man om att energin förlorar exergi när den omvandlas från ett högre energilag till ett lägre. Energins oförstörbarhet utgör en viktig del i det som heter termodynamikens grundsatser. I fysiken talar man även om ordning. Därför är frågan om hur exergin nyttjas av oss i vårt samhälle avgörande för hushållning och möjligheten att nå miljö- och klimatmål. Vårt förhållningssätt till exergi har även betydelse för hållbarheten i det samhälle vi bygger. Nyttjar vi inte exergitrappan rätt blir vårt samhälle sårbart och därmed inte hållbart.

Människan har alltid valt att plocka de lägst hängande frukterna först och det har varit en bra strategi så länge vårt uttag understeg det ständiga tillflödet. Med en växande

befolkning ökade detta uttag av resurser. På samma sätt växer uttaget av resurser i takt med växande krav på konsumtionsutrymme per individ. Sedan länge, kanske sedan mer än hundra år, har därför uttaget av resurser troligen överstigit det ständiga tillflödet. Vi har då tvingats att nyttja ständigt allt mer svårtillgängliga resurser. Vår kreativitet har även gjort det möjligt för oss att hitta nya sätt att försörja oss med exempelvis energi.

Ett av de medel som gjort att vi klarar vår energiförsörjning bättre är att vi lärt oss att tänka exergi. Att inte använda el för uppvärmning blir då en självklarhet eftersom samma värme som kan användas vid direktverkande elvärme kan fås även om elektriciteten först används för att driva en motor, en dator eller till belysning. Ingen energi försvinner när en lampa lyser eller när en motor går, energin omvandlas enbart från en nivå av exergi till en annan, i dessa fall från el till mekanisk energi eller ljus för att i båda fall övergå till värme med oförändrat energiinnehåll. Energin är nämligen konstant. Energiförluster existerar inte på totalen men exergiförluster gör vi på grund av okunskap om ordningen.

Motivering

För att minska vår totala energianvändning måste vi bli bättre på att tänka exergi. Att enbart producera värme i ett värmeverk när man med bra teknik kan omvandla bränslet till el och värme i stället är slöseri med exergi. Att man på vissa håll gör så beror på fel prissättning eller möjligen på brister i teknik och kunnande. Lagrad energi från solen i form av bioråvara eller fossila lager skall alltid i så stor utsträckning som möjligt först användas för elproduktion och värme skall ses som en biprodukt, inte tvärt om.

Direkt solinstrålning kan omvandlas till el på två sätt, dels direkt med hjälp av så kallade solceller, dels genom upphettning av exempelvis olja för överföring av värme till en turbin för elproduktion. I båda fallen får man spillvärme som i det första fallet är relativt svår att ta till vara. Men det finns idag produkter på marknaden även för det.

Trots dessa förnäma sätt att producera el så måste vi tänka oss för hur vi använder el om vi exempelvis skall lyckas avveckla vårt beroende av kärnkraft. När kärnkraften byggdes ut i Sverige saknades efterfrågan på el i den utsträckning som utbyggnaden omfattade. Man tvingades därför att hitta sätt att skapa efterfrågan på el. Det man gjorde var att tillåta direktverkande eluppvärmning av byggnader och man skärpte inte energikraven på byggnader i den utsträckning man borde ha gjort på 1970-talet med bakgrund av de erfarenheter som oljekrisen gav. På det viset blev svenskarna det mest elberoende folket i världen. Och den mest sårbara nationen när det gäller bostadsuppvärmning eftersom ett snabbstopp i en reaktor vintertid direkt innebar att bostäderna blev utkylda.

Ny teknik med värmepumpar gör att elen idag används betydligt effektivare när den används för uppvärmning men fortfarande måste det teknikvalet ses som ett felaktigt val av energi för uppvärmning. El måste nämligen skapas i samma stund som det används; el kan inte lagras i någon större omfattning. Elanvändning som är temperatur- och klimatberoende bör därför i största möjliga utsträckning undvikas. Det märkliga i debatten är att kärnkraftskramarna tycks förstå detta problem specifikt när det gäller vindkraft och solkraft. När en snurra står still eller solen inte lyser så avstannar produktionen av el. Däremot förstår de inte att elproduktionen avstannar när en reaktor stoppas.

Eldrivna klimatanläggningar i varma länder är lika sårbara som värmepumpar för uppvärmning av hus hos oss. När det blir varmt eller kallt så kräver alla konsumenter el samtidigt. När det är som hetast eller som kallast så är effektbehovet som störst. För att klara leveranssäkerheten vid dessa tillfällen tvingas effektkapacitet och distributionskapacitet dimensioneras för dessa extremer. Tyvärr får alla elkonsumenter, även de som inte använder dessa tekniker, vara med och dela på kostnaden för den kapacitet som krävs för att just säkra eltillförseln under dessa korta tider för dessa elintensiva användare. Det finns andra elintensiva användare, exempelvis inom industrin, men de kan ofta reglera sitt behov när klimatet slår till och får betalt för det i sina elavtal. På så vis kan en viss reglering kopplad till väderförändringar ske på brukarsidan.

El för uppvärmning och kylning är alltså alltid ur ett systemperspektiv mycket sårbart och därför fel val. Sedan kan det för enskilda fastigheter vara så att det ändå är det enda möjliga valet.

Kraftvärmeverk som producerar el och värme kan öka sin elproduktion genom att även producera kyla för fjärrdistribution. Kylan produceras då av värmen och inte av elen via så kallade absorptionspumpar. Som bonus slipper man bullret från alla klimatanläggningar i, utanför och ovanpå husen i bebyggelsen. Systemvinster, energivinster, bullerreducering och dessutom rent arkitektoniska vinster, kan det bli bättre?

Faktum är att det kan bli ännu bättre. När en kärnreaktor tvingas snabbstoppa av någon anledning (tekniska motiv, terroristhot, krig eller något annat) så faller stor effekt bort från nätet. Det kan med de uppgraderade reaktorer vi nu har handla om över 1 000 MW per reaktor om de körs med nästan full kapacitet. För att vi konsumenter skall slippa frysa så har vi ett väl uppbyggt system för att kompensera med vattenkraft. Genom att övergå till elproduktion via många mindre anläggningar med olika teknik, vind-, våg-, bio- och solkraft så minskar risken för att dessa snabba bortfall av effekt skall inträffa. Det blir då lättare för vattenkraften att balansera mellan tillgång och

efterfrågan och vi får en tryggare elförsörjning. Kärnkraftstekniken är alltså, tvärt emot vad kärnkraftskramarna försöker påstå, det största hotet mot säker elförsörjning i vårt land. Genom en enkel genomgång av statistik så kan man se att det finns ett tydligt samband mellan långvariga driftstopp i våra reaktorer och behovet av import av smutsig kolel från andra länder.

Om vi alltså slutar använda el för uppvärmning och stänger ner kärnkraften genom att ersätta den med de uppräknade alternativen så får vi en tryggare och säkrare elproduktion som gör oss mindre beroende av fossil el än när kärnreaktorer stannar. Bättre än så kan det nog inte bli.

Boverkets förslag till energikrav

Boverket har tyvärr föreslagit att vi i Sverige skall fortsätta och vara unika avvikare och utforma våra energikrav utifrån köpt energi i stället för efter hur mycket energi byggnaden förbrukar. Det innebär att den som vill kan bygga ett ur energiförbrukningssynpunkt uselt hus under förutsättning att det går att hitta en teknik som med en liten mängd köpt energi klarar värmebehovet. Det handlar alltså om värmepumpar. Dess bättre värmepump dess skruvtigare hus kan man bygga och ändå klara normen. Det är för det första inte långsiktigt och för det andra oerhört sårbart. När strömmen går är det värmetröga huset en buffert i sig själv. Ett lokalt lagrat energiförråd minskar sårbarheten ytterligare. Storskaliga system är mer sårbara än småskaliga. Tyvärr så lever värmepumpsinnehavaren ofta i tron att hen lever med ett småskaligt system men så är inte fallet. Den som är beroende av en värmepump är beroende av att hela vårt elhandelsområde (Nord Pool) fungerar utan avbrott mer än några minuter. Vid extrema tillfällen kan det även vara så att vi är beroende av elleveranser från kontinenten.

Som motpol till det extremt sårbara värmepumpssystemet så kan man ställa det lokala kraftvärmeverket som är helt oberoende av om några reaktorer snabbstoppas eller om vindsnurrorna står stilla. Där tillverkas både värmen och den el som behövs för att pumparna skall kunna distribuera värmen till alla bostäder. I det systemet är sårbarheten varken nationell, nordisk eller europeisk utan enbart lokal.

Förslag till beslut

Mot bakgrund av den ovan förda argumentationen framstår det som naturligt att regler för energiförbrukning i byggnader bör utgå från energiegenskaper och inte, som idag, från mängden köpt energi. Regler bör även utformas så att fjärrkyla och fjärrvärme blir det självklara valet för de flesta. Om styrmedlen skall vara av ekonomisk art eller om styrning skall ske genom lagar eller på annat sätt bör självklart utredas.

Att el för uppvärmning och kylning bör förekomma så sparsamt som möjligt är ur ett systemperspektiv självklart. Att skapa styrmedel och regler som gör att vi går i den riktningen är naturligtvis en stor utmaning. Såväl ur ett sårbarhets- som ett exergiperspektiv är det dock önskvärt för att inte säga nödvändigt. För att nå största möjliga genomslag bör ett sådant arbete bedrivas i ett nordiskt sammanhang. De nordiska länderna har tillsammans stor potential på såväl vind-, våg-, sol-, bio- som vattenkraftens områden. Säker energiförsörjning har varit en fördel för Sverige i många år. Systemval som ger förutsättningar för hög tillgänglighet av energi samtidigt som vi minimerar risker, förluster och sårbarhet (som exempelvis den opålitliga kärnkraften) utan att vi belastar miljön och ekosystemen torde vara det optimala målet för energipolitiken. 100 procent förnybart benämner vi det i Miljöpartiet. För att klara den utmaningen bör regeringen även ha ett ökat fokus på såväl sårbarhets- som systemperspektivet när den utformar framtida energilösningar.

Det nu mest aktuella att ta tag i är att se till att byggreglerna inte utformas som krav på köpt energi utan som krav på energiförluster i byggnaden. Nollenergihus i matematisk benämning kanske inte är det optimala men krav på att energiförlusterna inte skall överstiga 40kWh/kvm och år borde vara en självklarhet idag. Kanske borde ribban sättas lite högre och inga gräddfiler för eluppvärmda hus. Man vet aldrig vad elen kan behöva prioriteras om till i framtiden och husen skall stå länge. Om detta bör riksdagen ge regeringen till känna som sin uppfattning.

Jan Lindholm (MP)